

Levd liv

Årsskrift

Ulstein

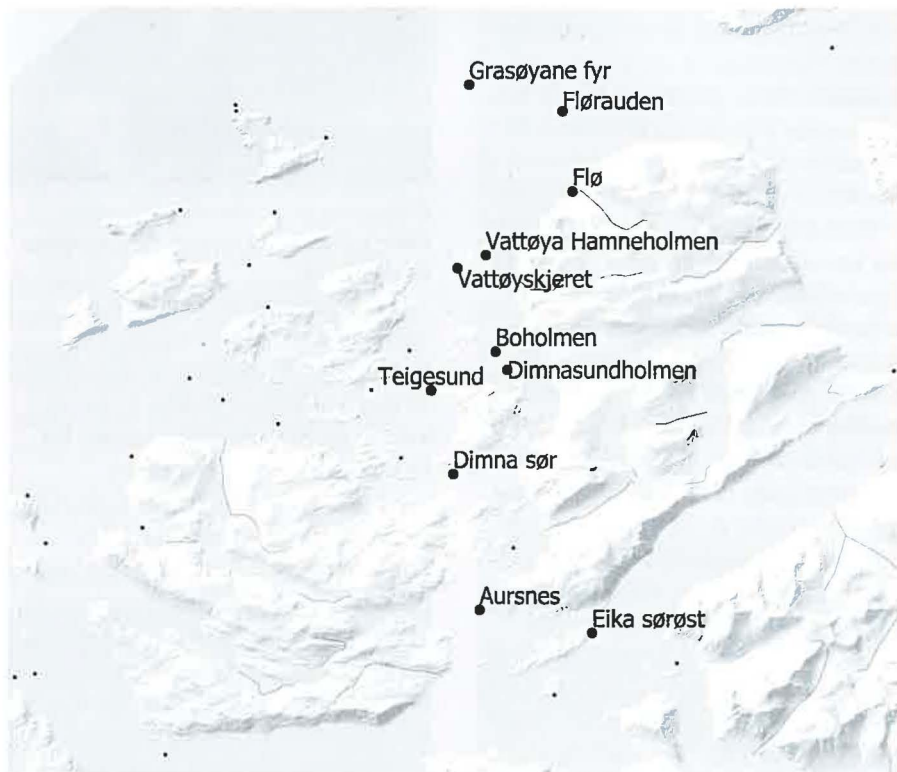
Historielag

2018

Osberget AS

Fyr og fyrlykter i Ulstein

Av Frode Pilskog

Fyr og fyrlykter i Ulstein. Fyrlykter i andre kommunar er markert med liten prikk.

I siste halvdel av 1800-talet vart det gjennomført ei storstilt utbygging av samferdsla. Det vart bygt fyrstasjonar, sjømerke, hamner, vegar, jarnbaner og telegrafliner over heile landet. Med fyr, sjømerke og hamner kunne ein opprette faste dampskipsruter og ferjer. Den auka kommunikasjonen var med på å knyte folk tettare saman. Bokstavleg

tala opplevde folk langs kysten ei ny opplysingstid.

Lyssettinga av kysten vart mangedobla etter at ein ny type oljebrennar vart teken i bruk på slutten av 1880-talet. Den nye oljebrennaren kunne lyse i ei veke utan tilsyn. Oljebrennaren vart sett på eit stativ inne i ei fyrlykt av støypejarn. Rundt brennaren

kunne ein setje opp ein rotør. Rotøren gjorde det mogleg å skape formørkingar. Elles hadde ein utstyr til å lage blink eller la det vere eit fast lys. Med lys, blink eller formørking kunne fyrlyktene få sin eigen karakter. Dette gjorde det lettare for sjøfarande å skilje dei frå kvarandre. Karakterane til alle fyr og fyrlykter er merka på sjøkart.

Fyrlyktene tok kort tid å setje opp og kravde mindre arbeid å drive enn fyrstasjonane. I staden for å ha ein eller fleire familiar som passa lyset, kunne ein oppsynsmann ha tilsyn med ei eller fleire lykter. Arbeidet bestod i å passe veiken, fyllje parafin og fjerne sot frå glaset. Teknologien fungerte godt, men ein var avhengig av forsyningar av parafin. Parafinen vart lagra i ei eiga oljebud som stod i nærleiken av lykta. Bruken av oljebrennarar i fyrlykter tok slutt i 1996.

På byrjinga av 1900-talet tok fyrvesenet i bruk gassbrennarar i ein del av fyrlyktene. Oppsynsmannen hadde tilsyn med gasslyktene og forsyningane med gassflasker. I dag er alle fyrlyktene elektrifiserte.

Vi skal no sjå kva fyr og fyrlykter som er sett opp i Ulstein.

Grasøyane fyr

Grasøyane fyrstasjon er den einaste fyrstasjonen i Ulstein. Skiljet mellom fyrlykt og fyr går blant anna på om det var tilsette som budde på fyrét. Det var det på Grasøya.

Grasøyane fyr er den einaste fyrstasjonen i Ulstein. På bilete ser ein tårnet og maskinhuset.

Grasøyane fyr vart etablert i 1886 for å trygge innseglinga til Breisundet. Fyret letta óg innseglinga til den nye hamna på Flø. Fyret og hamna gjorde arbeidet tryggare for fiskarane i Ulstein kommune.

Arbeidslaget som bygde Grasøyane fyr vart leia av Anders Karlsson Drabløs frå Dalsfjord. Drabløs hadde lang erfaring i fyr- og merkevesenet, der han var sær selsedd som smed.

På fyrstasjonen var det eit bustadhus med tårn på taket, eit uthus med fjøs, ei smie/sauefjøs og eit naust. På grunn av grunne landingsforhold vart det bygt ei 90 m lang landing.

Fyret vart drive av fyrvaktar med familie, samt assistent med familie.

I 1950 vart eit nytt fyrtårn sett opp. Tårnet av støypejern var 16,5 meter høgt. Ved sida av tårnet vart det sett opp eit maskinhus i betong. I tillegg vart det sett opp radiomast med feederhus.

Fyrtårnet på Grasøya er det siste støypejernstårnet som vart sett opp i

Noreg. Samstundes vart fyrstasjonen gjort om til tørnstasjon. Det vil seie at familiane flytta ut og fyrvaktarane arbeidde der på tørn (skift). Frå 1970 og fram til automatiseringa og avmanninga i 1986 var tilkomsten til fyret gjennomført med helikopter. Helikopteret forsynte både Grasøyane fyr og Svinøy fyr med mat og forsyningar, samt utskifting av fyrvaktarar.

Ved automatiseringa i 1986 vart det installert eit solcelleanlegg og batteribank som på den tida var den største i landet.

Kystverket eig fyrstasjonen og sytte i 2016 for at bustadhuset vart pussa opp i tråd med antikvariske prinsipp. Grasøyane fyr står fram som ei perle i havgapet.

Flørauden

Flørauden fyrlykt ytst i havgapet. Lykta med dei mange sektorane

Flørauden står på ein holme ytst ute i havgapet. Mang ein loskandidat har nervøst tenkt på Flørauden, når han/ho skal opp til eksamen. Fyrlykta har 16 lyssektorar. Det vil seie at lykta sender lys i 16 forskjellige retningar. Lykta er skjerma slik at

lyset går gjennom farga glas. Lyset i sektoren vert enten raud, kvit eller grøn. Loskandidaten kan bli spurt om kvar dei ulike sektorane lyser og kva farger dei lyser. Det er ikkje enkelt å hugse.

På nordvestlandet er Flørauden ei av lyktene med flest sektorar. Lyssektorane gjer det lettare og tryggare å navigere når ein ferdast langs leia og når ein skal finne vegen inn til Breisundet.

Flørauden fyrlykt vart sett opp i 1938. Lyktehuset står på eit stativ. Det er vanskeleg å legge til på Flørauden, men ein har støypt ei lita landing og ein stutt «veg.» I dag er betongen i ferd med å verte vaska ut.

Flø

Fyrlykta på Flø. Ein av dei kvite lyssektorane syner ei trygg lei inn til Flø hamn.

Fyrlykta på Flø vart sett opp i 1897. Lykta skulle lette innseglinga til Flø hamn, ei sentral hamn for fiskarane i Ulstein. Lyset har 7 sektorar og er merka med Oc. Oc tyder okkult, formørking. Motsetnaden til okkult er blink (forkorta til Fl). Det kvite, raude og grønne lyset på Flø lyser med formørkingar kvart sjette sekund.

Vattøya, Hamneholmen

Hamneholmen ved Vattøya.

Fyrlykta på Hamneholmen er åttekanta, sett saman av støypejern. Det er den mest vanlege typen fyrlykter. Som fundament er det bygt ei søyle av betong. Fyrlykta vart sett opp i 1897.

Nokre meter frå lykta står ein liten bygning. Dette er den gamle oljebuda. Lyskjelda på fyrlyktene var oljefyrt. Parafinbrennaren med skjerming og Fresnel-linse var ei nyvinning på denne tida. I oljebuda låg tønner med olje, ekstra veikar og andre reservedelar. I dag vert oljebuda på Hamneholmen nytta som batteribank.

Vattøyskjeret

Vattøyskjeret ligg godt synleg til i leia.

Fyrlykta tronar på ei lita høgdē, 35 meter over havoverflata. På

høgdedraget ved sida av ligg Vattahaugen, ei eldre gravrøys. Kanskje gravrøysa og har vore nytta som sjømerke?

Fyrlykta på Vattøyskjeret vart sett opp i 1951. Lykta er eit døme på gjenbruk. Mest sannsynleg har lykta tidlegare vore brukt på Dimnasundholmen.

Lyktehuset er produsert av S.H. Lundh, som var ein stor leverandør av fyrlykter i Christiania.

Kjem ein sjøvegen til Vattøyskjeret, ser ein at det er sett opp eit lite rekkverk langs berget. Det skal vere lett å kome seg opp. Dette var viktig ettersom ein før måtte bere med seg enten 50 liters tretønner eller gassflasker opp langs berget.

Boholmen

Boholmen fyrlykt synest godt når ein siglar mot Ulsteinvik.

På Boholmen, like vest for Ulstein verft, står det ei fyrlykt med oljebud. Fyrlykta som vart sett opp i 1897 er godt synleg på toppen av Boholmen. Lyskarakteren er merka ISO WRG 4s. Det vil seie at lyset lyser i 2 sekund og let det vere mørkt i 2 sekund. Det er lagt inn skjermar som

gjer at dei ulike lyssektorane lyser kvitt, raudt og grønt.

Teigesund

Teigesund fyrlykt. I løpet av dei siste åra har Kystverket vølt fyrlykta.

Ved Teigesund, på den nordvestlege delen av Dimna, står ei støypejernslykt med kvitt rekkverk av tre. Fyret vart og sett opp i 1897. Lyskarakteren er sett til Iso WRG 6, det vil seie at det er lys i tre sekund og mørke i tre sekund.

Seglar ein Dimnøysund- og Eiksundleia, som og vert kalla Fjordamannsleia, kan ein sjå fyrlykta Bymannen stå på eit fundament av betong. Fyret vart sett opp i 1948 og ligg i Herøy kommune.

Dimna sørpynt

Fyrlykta på Dimna sørpynt.

På sørsida av Dimna står ei fyrlykt som er sett opp på same tid som Bymannen. Dimna sørpynt vart sett opp i 1948, då

Fjordamannsleia vart elektrifisert.

Fjordamannsleia/ Dragsund

Fyrlykta Lille Hestholmflu vart sett opp på eit stativ i 1948. I bakgrunnen ser ein Haddal.

I 1936 vart sett opp 86 nye fyrlykter over heile landet. Elektriske lanterner var i mindretal. Av dei 86 lyktene som vart sett opp det året var berre 15 elektriske, 37 drivne av gass og i 34 var parafinolje lyskjelda.

I 1948 vart fem fyrlykter sett opp langs Fosnavågrenna, medan seks vart sett opp i Dragsund. Departementet strauk midlane til mange av lanterne og fyrlyktene som fyrdirektøren hadde foreslått. «Det rammer dog ikkje belysningen av Eiksunds- og Dimnøysundleia» står det i Norsk Fyrtidende. I tillegg til 4 fyrlykter (Bymannen, Dimna sørpynt, Lille Hestholmflu og Aursnes) vart det og sett opp 9 elektriske batterilanterner.

Utanfor Haddal kan ein sjå Lille Hestholmflu. Fyrlykta består av eit lite jarnhus sett på toppen av eit stativ i 1948. Denne lykta ligg i Herøy kommune.

Aursnes

Fyrlykta på Aursnes, den nest sørlegaste i Ulstein. Med tilkomst frå sjøsida.

Fyrlykta på Aursnes vart sett opp i 1948. Nedanfor fyrlykta er berget bratt. Det er difor sett opp ein stige og eit rekkverk for å lette tilkomsten. Lyset har karakteren Iso WRG 6s og lyser i seks forskjellige retningar (sektorar).

I Norsk Fyrliste ser ein at Fyrvesenet i 1948 sette opp lanterner på fleire enn 9 stadar. I Fjordamannsleia vart det sett på batterilanterner på jarnstenger på følgande stadar: Vestre Bethemsflu, Møyaskrevflu, Krigsholmflu, Dragsundet nordre, Dragsundet vestsiden a, b, c, Dragsundet østsiden a, b, c, Store Hestholmen, Aursnespynten, Grønevikholmen, Bakar skjær, Bakarflu og Måløysund.

Alle fyrlyktene og lanternene i Fjordamannsleia har, saman med fleire utdjupingar i Dragsundet, gjort det mykje lettare å ferdast mellom dei indre fjordane og Ulstein.

Eika sørøst

Den nyaste fyrlykta i Ulstein. Fyrlykta ligg på den nordaustlege sida av Eika.

Den sørlegaste fyrlykta i Ulstein er og den nyaste. Fyrlykta på Eika vart sett opp i april 2018 av mannskapet på MS Ona. Fartøyet MS Ona vert operert av Kystverket rederi i Ålesund og går i teneste over heile landet.

Fyrlykta på Eika er av den aller nyaste typen, Litus lux (Kystens lys). Litus lux vart utvikla i 2010-2012 i Ålesund. Fleire avdelingar i Kystverket samarbeidde om utviklinga. Lykta er av komposittmateriale, laga for å vere enkel og rask å montere. Samstundes er vedlikehaldet minimalt. Ledlyset vert drifta av solcelle og batteri. Lyskarakteren er sett til Iso WRG 6, det vil seie at ein har lys i tre sekund og mørke i tre sekund.

Lykta er høg og slank, med to ringar. Dette gjev assosiasjonar til gamle fyr (som t.d. Halten fyr). Den nye utforminga tek med seg element frå det gamle. Lyktene vert dermed lettare å kjenne att og kan nyttast som dagmerke.

Dimnasundholmen fyrlykt

Restar etter fyrlykta på Dimnaholmen. Ulstein verft i bakgrunnen. Øvst i venstre kant ser ein fyrlykta på Boholmen.

Følgjer ein den søraustlege grøne lyssektoren frå Boholmen, så kjem ein fram til Dimnaholmen. På Dimnaholmen mellom Sneiingen og Dimna er det restar etter ei nedlagt fyrlykt. Betongfundamentet med restar av rekkverk i metall er godt synleg.

Fyrlykta vart sett opp i 1920. Lyset var gruppe okkulerande med to formørkingar. Okkult er det motsette av blink. Lykta lyste, så kom det to mørke periodar tett etter kvarandre. Fyrlykta hadde 9 lyssektorar, fire kvite, tre raude og to grøne. Lyshøgda var 3,8 meter over havoverflata. Lyset var tent frå 23. juli til 14. mai.

Lokalt var det misnøye med fyrlykta på Dimnaholmen. Ein meinte at den kvite lyssektoren var for smal for større skip. I 1938 ønskte Ulstein fiskarlag å flytte fyrlykta enten til ei grunne nord for Sneiingen eller til Blichfeldthammaren på Osnes. Dette vart ikkje noko av.

I 1950 søkte fiskarlaget om å få flytte lykta til Vattøyskjeret. I 1951

vart fyrlykta på Dimnaholmen teke ned og ei «ny» fyrlykt vart sett opp på Vattøyskjeret. Mest sannsynleg er dette gjenbruk av det same lyktehuset.

Fyrlykter i Ulstein

Dei fleste fyrlyktene i Ulstein er sett opp i to omgangar. Dei første i 1897 med oljebrennar på Flø, Hamneholmen på austsida av Vattøya, Boholmen og Teigesund. Dette førte til at det vart lettare å navigere gjennom Flåværlia, samstundes som det vart sikrare for fiskarane som nytta Flø som hamn.

I andre omgang vart Fjordamannsleia elektrifisert. 1948 var året då Bymannen, Dimna sørpynt, lanterner i Dragsundet, Lille Hestholmsflu og Aursnes fyrlykt vart sett opp. Same år konkluderte Fyrvesenet med at «hele farvannet vil da være tilfredsstillende belyst»

Grasøyane fyr frå 1886 og Flørauden fyrlykt frå 1938 er sett opp for å betre seglinga langs den ytre leia og sikre innseglinga til Breisundet.

Eika fyrlykt frå 2018 er sett opp for å trygge den indre leia langs Vartdalsfjorden og fordi innseglinga til Ørstafjorden er endra. I den samanhengen vart fyrlykta på Raudøya i Ørsta fjerna.

I over 130 år har kysten i Ulstein vore lyssett. I framtida kan lyssektorane som er nemnt i artikkelen verte endra. Både lysa og lyktene vert tilpassa nye krav og nye ferdselsmønster. Fyra og fyrlyktene er framleis viktige for folk som ferdast langs kysten.

Oversikt over fyr og fyrlykter i Ulstein

Årstal	Namn	Type	Stad	Fyrlistenr.
1886	Grasøyane	Fyr	Grasøya	327600
1897	Flø	Fyrlykt	Flø	321000
1897	Hamneholmen	Fyrlykt	Vattøya aust	320600
1897	Boholmen	Fyrlykt	Osnes	315600
1897	Teigesund	Fyrlykt	Dimna nordvest	315200
1920	Dimnasundholmen	Ruin etter fyrlykt	Dimna	
1938	Flørauden	Fyrlykt	Ulstein	321500
1948	Dimna sørpynt	Fyrlykt	Dimna	316400
1948	Aursnes	Fyrlykt	Eiksundleia	318600
1951	Vattøya	Fyrlykt	Vattøyskjeret	320500
2018	Eika sørøst	Fyrlykt	Eika	305000

På Grasøya står den einaste fyrstasjonen i Ulstein kommune. Fyrstasjonen har hatt to fyrtårn. Det opphavlege fyrtårnet frå 1886 stod på toppen av bolighuset. Tårnet vart erstatta av eit 16 meter høgt støypejarnstårn i 1950. Fyrstasjonen vart automatisert i 1986 og seinare freda. I 2017 vart fyrstasjonen pussa opp og er no i veldig god stand.

Kjelder

Artikkelen er basert på registreringar gjennomført av Håvard Haraldson Hatløy og Frode Pilskog. Alle figurar og bilete er tekne av Frode Pilskog. Vil du sjå meir, gå inn på nettsida www.kystreise.no.

- Fyrdirektøren. (1980). *Norsk fyrliste Maritime fyr, tåkesignaler og radiofyr*. Oslo: W. C. Fabritius & sønner A.S.
- Nerbøvik, J. I. (1997). *Holmgang med havet 1838-1914 - Volda-soga 1800-1945*. Volda: Volda kommune.
- Norsk fyrtidende. (1937). *Betydelige nye arbeider for fyrvesenet i år*. Den norske fyrbetjentforening.
- Norsk fyrtidende. (1948). *De nye fyr lamper mellom Gurskøy og Dimmøy*. Den norske fyrbetjentforening.
- Ottesen, J. (1987). *Fiskarsoge frå Ulstein*. Ulsteinvik: Flyfotoarkivet.

Artikkelforfattaren

Frode Pilskog er busett i Volda, men har vakse opp i Ulsteinvik. Han har sitt daglege virke som avdelingsleiar for Dalsfjord Fyrmuseum hjå Stiftinga Sunnmøre Museum. Museet er ein del av Kystverkmusea, etatmuseet til Kystverket.